

16. Tewel Kenneth J. New schools for a new century : a leader's guide to high school reform / by Kenneth J. Tewel – St. Lucie Press. – 1995. – 231 p.
17. The Politics of curriculum decision-making: issues in centralizing the curriculum / edited by M. Frances Klein. – Albany : State University of New York Press, c1991. – vi, 236 p.

The article deals with some conditions and stable patterns of life of society, affecting school education in the United States in general and its system of providing textbooks in particular. The tendencies of the US textbook development system, which arise in response to the multidimensional process of rebuilding taking place in school education, in this country are analyzed. The views of American analysts about the situation in which the US school education turned out are presented. Scientists discuss the problems faced by the educators of this country: clarify the current role of the state in reforming the education system, emphasize the importance of school-based management and curriculum reform, consider the cases for and against national education standards, try to find out the ways of changing the educational role of teachers and improving the quality of textbooks and other teaching materials. The analysis of the works of American colleagues can help Ukrainian educators to gain better understanding of the linkages between government textbook polices and textbooks providing system in the United States. It also provides an opportunity to learn from US education system experience the possible ways of solving some textbooks providing problems that American colleagues saw in the process of reforming the education system. In today's conditions of integration of Ukrainian education system into the world, the domestic practice of textbook creation should take into account the achievements and negative results of the activities of foreign educators. It should also be in mind that foreign experience can only be useful if it is used in view of the traditions and national characteristics of Ukrainian people.

Key words: school education, textbooks providing system, tendency, reforming, restructuring, decentralization, humanization, school-based management, curriculum, national education standards, the role of teachers.

УДК 378 – 057.87:159.923.2

Алла Капська
Alla Kapaska

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

PEDAGOGICAL ASSISTANCE OF STUDENTS' SELF-DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF HIGHER SCHOOL

Стаття присвячена аналізу теоретичних основ саморозвитку особистості як одного із чинників успішного становлення соціальної особистості; проаналізовано феномен саморозвитку з позиції різних учених, сучасне бачення необхідності посилення розвитку індивіда та підтримки окресленого процесу загалом; привертається увага до проблеми врахування вікового періоду студента та зростання ролі самопізнання і самооцінки; зацентовано увагу на необхідності створення педагогічних умов для саморозвитку; обумовлена потреба в поетапній активізації саморозвитку особистості на різних рівнях аналізованого процесу – від самопізнання до саморозвитку.

Ключові слова: саморозвиток особистості, педагогічна підтримка, самопізнання, самовдосконалення, цілеспрямованість педагогічного впливу.

Період професійного самовизначення і самоствердження студентів характеризується їх особливостями, які відображаються в сензитивності індивіда для життєвого самовизначення, формування світогляду, зростання самосвідомості, розвитку розумової діяльності духовного, морального й етичного розвитку.

В особистісно-орієнтованій педагогіці існують окремі підходи до проблеми педагогічної підтримки особистісного розвитку студентів. Розглянуто одне із актуальних питань – педагогічна підтримка саморозвитку, в результаті чого формується самодостатній феномен особистості з позитивною спрямованістю. Це явище виразно простежується в низці наукових праць, зокрема: сутність розвитку людини з залученням її інтелектуальних, духовних, психічних, внутрішніх сил (К. Абдульханова-Славська, І.Бех, Л.Коган, І. Підласний).

Звернення до психологічних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених-психологів розширило факторне поле активізації особистісного саморозвитку і допомогло визначитись у структуруванні педагогічної підтримки саморозвитку; основою для зіставлення самооцінки особистості її здібностей до саморозвитку стали дослідження І. Кона, Л. Хьела та ін.

Сутність і специфіку педагогічної підтримки саморозвитку особистості допомогли з'ясувати дослідження П. Каптьорова, І. Підласого, В. Сухомлинського та ін.

Зазначено, що сучасний студент – це індивід планетарного рівня. В його формуванні активно беруть участь, поряд з найближчим соціальним і є фактори планетарного рівня, діалог культур, цивілізацій, духовне зростання завдяки науці, мистецтву, масовій комунікації. [1, с. 16]. Цей факт і обумовлює актуальність проблеми особистісного саморозвитку студентів. Це спонукає нас до створення позитивних програм особистісного вдосконалення.

Без сумніву, з метою з'ясування педагогічної підтримки саморозвитку особистості постала потреба в необхідності розкриття психологічної сутності особистості. В цьому плані ми приймаємо позицію К. Левіна, в якій відображається взаємодія і єдність всіх особистісних і середовищних компонентів. [2, с. 15].

Більш привабливим і переконливим є підхід до суті особистості. І. Бех вважає, що, “Особистість – це конкретний, цілісний людський індивід як носій свідомості, як суб'єкт і об'єкт соціальної діяльності, властивості якої детерміновані конкретно до історичних умов життя суспільства і який розглядається в єдності його природних і соціальних, гуманістичних якостей, з врахуванням можливих змін цих якостей протягом життя індивіда” [3, с. 30]. Розуміння різних сторін особистості дозволяє нам у пошуках можливого вирішення означеної проблеми – педагогічного забезпечення саморозвитку студентів і перейти від розуміння особистості до аналізу суті процесу саморозвитку особистості.

До вивчення особистості різні науковці підходять по-різному: зокрема, Л. Виготський, [4] А. Петровський [5] вбачають у розвитку особистості формування соціальної якості, яка є результатом виховання і соціалізації.

У теорії А. Леонтьєва домінує думка про розвиток особистості внаслідок ієрархії мотиваційно-смислових утворень у результаті перетворення зовнішньої практичної діяльності в діяльність внутрішню [6, с. 187].

Досить неоднозначною є позиція К. Абдульханової-Славської, яка розглядає саморозвиток особистості як самовдосконалення, як процес “доручення до культури суспільства, постійне підвищення рівня своїх знань і активної реалізації себе в житті у праці, творчості [7, с. 261].

Розглядаючи проблему підтримки особистісного саморозвитку індивіда, акцентуємо увагу на одному із вікових періодів людини – юність. А зважаючи на те, що саморозвиток на кожному віковому етапі має свою специфіку, то нас зацікавили окремі положення про особливості юнацького саморозвитку. Враховано той факт, що юність – це період “рольового”, експериментування, коли особистість примірює до себе різні погляди й інтереси, тоді зростає роль самооцінки, самоповаги особистості. З розвитком самоусвідомлення в юнацькому віці водночас відбувається самопізнання, розвивається самокритичність з приводу власних рис.

Для нашого дослідження важливим є концепція Майерса в галузі мотивації самоповаги – “індикатора” соціального комфорту індивіда. Цим пояснюється факт, коли зниження самооцінки індивіда під впливом соціального дискомфорту спонукає молоду людину до самовдосконалення та пошуку такого співтовариства, в якому наявна можливість для підвищення мотивації самоповаги. При цьому концепція Майерса соціально-психологічного розвитку, побудована на когнітивній теорії, дозволяє визначити низку положень, які сприяють виявленню умов навчання, виховання, соціалізації, зокрема це стосується твердження про вплив групи на індивіда [7, с. 21].

Розглядаючи саморозвиток особистості як процес, що вбирає різні аспекти змін у структурі особистості, звертаємо особливу увагу на нього як на педагогічний феномен. Витоки педагогіки саморозвитку виявили не лише в психологічних теоріях, але й у педагогіці розвитку. Педагогіка розвитку вивчає закономірності фізичного розвитку індивіда, духовного розвитку.

При цьому досить активно було вироблено принципи духовного становлення людини, які лягли в основу педагогіки саморозвитку.

Окрім того, педагогіка розглядає саморозвиток як «справжній, не спотворений педагогічний процес в один і той же час, вільний і необхідний, тому що це є процес саморозвитку [2, с. 163]. У свою чергу, С. Поляков визначив саморозвиток у педагогічній виховній системі як “збагачення, ускладнення, гармонізація, динамізація особистості з її власною участю” [8, с. 100].

При цьому педагогічними цілями щодо саморозвитку можна визначити таке: цілеспрямований вплив на розвиток потреби і здібності особистості до самопізнання, самовизначення, до самореалізації та особистісної саморегуляції.

Виходячи із потреби педагогічних умов для саморозвитку, розглядаємо їх як позитивно спрямоване виховання, як зовнішній чинник, саморозвитку особистості при максимальному поєднанні різноманітних форм виховання.

Незважаючи на те, що педагогіка саморозвитку спеціально не вивчалася, все ж таки певні напрацювання щодо розуміння педагогічного управління саморозвитком особистості вихованця здійснювалася в першу чергу, педагогами гуманістичної орієнтації (А. Макаренком [9], В. Сухомлинським [10]).

В. Сухомлинський та інші педагоги ставили на одному рівні виховання, розвиток особистості і її свободу як гуманістичне начало в людині. Певною мірою продовжують розвивати цю ідею й інші педагоги, хоча при цьому роблять акцент на поєднанні індивідуальності, котра може творити себе, і на спільній стороні у вихованні. Навіть Макаренко [9, с. 23], відстежуючи закон дії колективу, не відкидає розвиток та особистісне формування окремих членів колективу. Ця ідея помітно перегукується з сучасними концепціями єдиного незалежного процесу саморозвитку особистості і саморозвитку громади, в якій ця особистість перебуває. Адже оцінка громади, спільноти створює основу для ефективного розвитку молодої людини. Крім того, оцінка спільноти служить їй основою для саморефлексії самооцінки і виводу її на адекватний рівень. Тому, створюючи умови для саморозвитку (через самоосвіту і виховання), необхідно, перш за все, потурбуватись про підвищення когнітивних здібностей студентів, доводячи їх до самоусвідомлення і самовдосконалення.

Таке бачення процесу саморозвитку дозволяє орієнтуватися на принципи організації професійного навчання, яке сприяє активізації особистісного саморозвитку студентів. Таким методом активізації можна вважати “правильну діяльність” (за К. Ушинським). Говорячи про саморозвиток як педагогічний феномен, розглядаємо, в першу чергу, якості чинника саморозвитку особистості студента: навчальну і творчу діяльність, або “соціально-виховну діяльність”.

У цьому твердженні спираємось на ідеї вітчизняних і зарубіжних педагогів (А. Макаренко [9], А. Петровський [5] та ін.), які доводять, що серед основних закономірностей формування особистості на перший план висунуто закон розвитку особистості в діяльності. Саме в процесі діяльній активності особистості створюються її суб'єкт-суб'єктні перспективи виховання, оскільки діяльність включає в себе і має на увазі активність і творчість

особистості, котра бере в ній участь. Практика підтверджує нашу думку про те, що у студентів з високим творчим потенціалом наявний широкий набір компонентів для процесу саморозвитку особистості. Отже, створюючи для студентів умови для наближення їх до творчості і творчої діяльності, що є відображенням соціально-виховної діяльності, обумовлюємо ефективність перебігу процесу їх саморозвитку.

Проте, щоб вийти за межі звичайної діяльності й оволодіти соціально-виховним процесом, необхідно володіти певними знаннями, організаційним досвідом, уміти оптимально використовувати педагогічні засоби для досягнення помітних результатів у роботі, володіти навичками педагогічної роботи. Зазначені якості, без сумніву, посилюють ефективність поля саморозвитку, де завжди є резерв для роботи зі студентами.

Активізація саморозвитку особистості разом із соціально-особистісною атмосферою створюють певне соціально-виховне середовище, яке може бути як позитивним для саморозвитку студента, так негативним і також може бути одним із чинників саморозвитку. Зазначимо, що соціально-виховне середовище включає всю сукупність умов життєдіяльності особистості: наявність свободи вибору, конкретної сфери, співтовариства ровесників, сприйнятливої дисципліни, доброзичливості дорослих, доцільних завдань, життєвих планів тощо. Хоча таке соціально-виховне середовище не можна сприймати як суму педагогічних умов необхідних для успішної життєдіяльності, оскільки ці умови, вступаючи у складні “стосунки” один з одним (наприклад, відмежованість, інтеріоризація, посилення окремих аспектів тощо), вибірково впливають на саморозвиток особистості студента. Адже одне і те соціально-виховне середовище може посилювати саморозвиток однієї особистості, послаблювати другої чи бути нейтральним стосовно третьої.

На основі аналізу теоретичних досліджень у галузі саморозвитку молоді людини дійшли висновку про те, що активізація саморозвитку особистості є домінантною функцією і результатом соціально-виховного процесу. Але це не значить, що соціально-виховний процес не виконує супровідних функцій: освітньої, виховної, розвивальної, корекційної, цілеспрямованості дій тощо. Специфіка саморозвитку особистості потребує реалізації відповідної мети, завдань, змісту, форм і методів виховання й освіти. Будучи системо-утворювальні феноменом, соціально-виховний процес сприяє саморуку і саморозвитку структур, в основі яких є одна головна спрямованість – активізація саморозвитку індивіда.

Аналізуючи концепцію саморозвитку індивіда як особистісне зростання [26], переконалися в тому, що ніякі зовнішні впливи соціально-виховного середовища на особистість не можуть не “відгукнутись” у внутрішньому “я” людини. Адже відомо, що будь-яке зіткнення із зовнішнім середовищем викликає ту чи іншу реакцію в індивіда. Одні взаємодії молоді людини із середовищем досить швидко активізують особистості, а інші залишаються у підсвідомому ракурсі, який студент може розширювати, доповнювати, збагачувати, а на певному етапі саморозвитку долучати до усвідомленого ним саморозвитку.

Вивчення теоретичних положень про саморозвиток дозволяє нам стверджувати самодостатність цього процесу і його поетапну активізацію:

- а) активізація на рівні самоцінності, самомотивації цього процесу;
- б) активізація саморозвитку на рівні дій внутрішніх чинників, які проявляються у свідомому збагаченні особистості;
- в) активізація на рівні дії зовнішніх чинників саморозвитку шляхом їх інтеріоризації і переведення у внутрішні чинники цього процесу.

У процесі дослідження й апробації окресленої проблеми виявили, що серед складових феноменології саморозвитку особливе місце посідає самовиховання і самовдосконалення, які, виступаючи засобами реалізації процесу саморозвитку особистості, водночас входять до компонентів процесу саморозвитку. Тому самовиховання і самовдосконалення розглядаємо не лише як потенціал саморозвитку, але й як умову активізації саморозвитку, які реалізуються у процесі досягнення мети і виконання запропонованого саморозвитку.

Самовиховання і самовдосконалення є не просто передумовою чи умовою саморозвитку особистості, але вони виконують ще низку функцій у саморозвитку. Крім того, що самовиховання і самовдосконалення виконують головну функцію в прискореній інтенсифікації психофізіологічного розвитку людини, вони ще й сприяють соціальному самовизначенню і самоствердженню особистості, а також усуненню негативних якостей, шкідливих звичок і відхилень у поведінці. Виявлені чинники, звичайно, потребують ще і самокорекції при уточненні змісту самовиховання і самовдосконалення.

Без сумніву, міра саморозвитку особистості в різних індивідумів проявляється по-різному, все залежить від наявної активності саморозвитку, яка включає: програму саморозвитку, саморегуляцію активності саморозвитку в діяльності, вміння добирати зовнішні чинники саморозвитку, які дозволяють удосконалювати діяльність, а також здатність студента до адекватної оцінки особистісного потенціалу. Все зазначене в сукупності дозволяє розглядати процес саморозвитку на різних рівнях:

- перший рівень характеризується наявністю самопізнання, самоусвідомлення і самовизначення, що дозволяє особистості студента спроектувати власну програму саморозвитку і самовдосконалення;
- другий рівень – це активний саморозвиток, що характеризується тим, що головними складовими у саморозвитку є процеси саморегуляції, самовиховання, самовдосконалення, які допомагають особистості студента вийти на шлях самоактуалізації;
- третій рівень – найбільш багатоаспектний – засвідчує, що особистість не лише сама постійно вдосконалюється, але й поступово включає в коло свого вдосконалення інших людей і спільноту;
- четвертий рівень характеризується саморухом процесу саморозвитку, причому саморозвиток стає реальністю, яка поширюється і впливає на інших людей, культуру, природу, суспільство.

Простеживши в педагогічному процесі зміни на кожному із рівнів саморозвитку, звернули увагу на те, що на кожному із них спрацьовує певна рушійна сила. Такою рушійною силою є педагогічна підтримка саморозвитку студентів.

Слід зазначити, що педагогічна підтримка є по суті безпосередньою активізацією викладачем зовнішніх чинників саморозвитку з метою успішної інтериоризації суб'єктом з внутрішнім чинником в контексті потреби підвищення саморозвитку студента. До того ж сутність педагогічної підтримки проявляється в тому, що вона спрямована не на отримання прискореного педагогічного результату, а є довготривалою спонукою до накопичення індивідом позитивних потенціалів саморозвитку.

Ураховуючи контекст потенційної активізації саморозвитку особистості студента, помітне значення має логіка педагогічної підтримки, яка відображається у взаємодії визначених засобів, у послідовності етапів педагогічної підтримки та їх взаємозалежності. Адже від органічних педагогічних зусиль активізації особистісного саморозвитку студентів відсутність логіки процесу перестає бути педагогічною підтримкою. Навіть за умови використання досить широкого пакету педагогічних засобів, але без чітко окресленої мети вони не приносять позитивного результату.

Отже, логіка педагогічної підтримки визначається структурою педагогічної діяльності, компонентами якої є: мотивація, діагностика, попереджувально-корекційна, організаційна. Кожен із компонентів потребує в подальшому свого дослідження, обґрунтування і реалізації при розробці конкретної програми саморозвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Личность в процессе деятельности и общения. / К.А. Абульханова-Славская // Психология личности. Хрестоматия. – Т. 2. – Самара : “Бахрах”, 1999. – 286 с.

2. Левін К. Динамічна психологія: Вибрані праці / За заг. ред. Д. О. Леонт'єва / К. Левін. – М. : Сенс, 2001. – С. 572.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2-х кн.. Кн.1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Выготский Л.С. и ОНО // Психология личности. Хрестоматия. – Т.2. – Самара: “Бахрах”, 1999. – С. 145–164.
5. Петровский А. В. Индивид и его потребность быть личностью / А.В. Петровский // Психология личности. Хрестоматия. – Т. 2.- Самара : “Бахрах”, 1999. – С. 457–466.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность и личность / А.Н. Леонтьев // Психология личности. Хрестоматия. – Т. 2. – Самара : “Бахрах”, 1999. – С. 165–196.
7. Майерс Д. Социальная психология / Перев. с английс. / Д. Майерс. – СПб. : “Питер”, 1999. – 688 с.
8. Поляков С. Д. Психопедагогика воспитания / С.Д. Поляков. – М. : Новая школа, 1996. – 160 с.
9. Макаренко А. С. О системі виховання / А.С. Макаренко. – М. : Просвещение, 1988, – С. 162–169.
10. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / В.О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 249–418.

The article analyses theoretical foundations of personality's self-development as one of the factors of successful formation of a social individual. The author studies the researches of self-development phenomenon in the works of different scientists, and stresses on the current need to strengthen the development of an individual and give the assistance in this process. There are separate approaches to the problem of pedagogical assistance of developing student's personality in personally oriented pedagogy. One of the topical issues has been considered – pedagogical assistance of self-development, resulting in the formation of a self-sufficient phenomenon of personality with a positive orientation. This phenomenon is traced in a number of scientific works, in particular: the essence of human development with the involvement of her intellectual, spiritual, psychic and internal resources.

The attention is given to the problem of taking into account the student's age and the increasing role of self-knowledge and self-esteem. It is noted that up-to-day student is an individual of planetary level. The factors of planetary level, dialogue of cultures, civilizations, spiritual growth through science, art, mass communication, as well as the closest social ones are actively involved in his formation. The emphasis is on the need to create pedagogical conditions for self-development. They are considered as positively directed education, as an external factor influencing person's self-development. The need for a phased activation of personality's self-development at different levels of this process (from self-knowledge to self-development) has been grounded.

As self-development has its own specifics at each age stage, the object of this research are the peculiarities of youth's self-development. It has been taken into account the fact that youth is a period of "role-play" experimentation (when a person experiences different views and interests), thus, the role of self-esteem of the individual increases. Self-knowledge takes place with the development of self-awareness and self-criticism of personality's qualities.

It is noted, that the specificity of self-development of the individual requires the realization of the corresponding goals, tasks, content, forms and methods of education. Being a system-forming phenomenon, the socio-educational process promotes self-movement and self-development of structures, based on the main orientation – the activation of individual's self-development.

Key words: *personality's self-development, pedagogical assistance, self-knowledge, self-perfection, purposefulness of pedagogical influence.*